

Agnieszka Siedlecka

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej

UWARUNKOWANIA EKOLOGIZACJI ROLNICTWA W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM W OPINII RESPONDENTÓW¹

CONDITIONS OF GREENING AGRICULTURE IN THE LUBLIN PROVINCE ACCORDING TO RESPONDENTS

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, uwarunkowania rozwoju rolnictwa ekologicznego, certyfikacja
Key words: organic farming, conditions of organic farming development, certification

Abstrakt. Celem badania było określenie uwarunkowań rozwoju rolnictwa ekologicznego w województwie lubelskim w opinii producentów żywności ekologicznej. Przeprowadzono badania ankietowe w grupie 30 producentów. Wśród czynników sprzyjających rozwojowi produkcji ekologicznej wskazywano głównie: warunki klimatyczne, korzystne uwarunkowania glebowe, rozdrobioną strukturę agrarną, niski poziom uprzemysłowienia regionu, a także wsparcie instytucjonalne w ramach regionalnych struktur ODR i ARiMR. Do barier rozwoju produkcji ekologicznej zaliczono przede wszystkim trudności ze zbytem, zwłaszcza na rynkach lokalnych.

Wstęp

Rolnictwo ekologiczne rozpoczęło swój intensywny rozwój w latach 80. i 90. XX wieku. W Polsce, szczególnie znaczący wzrost zainteresowania tym rodzajem produkcji rolnej nastąpił po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (UE). Zainteresowanie to wynikało m.in. z faktu rozpoczęcia realizacji programów rolnośrodowiskowych. Programy te stanowią system dotacji i dopłat dla rolników za stosowanie korzystnych dla środowiska, tradycyjnych metod gospodarowania. Ich realizacja możliwa jest dzięki rozporządzeniu 2078/92 WE w 1992 r. oraz kolejnych rozporządzeń. W kontekście przeprowadzanych analiz szczególnie ważny jest pakiet 2. Rolnictwo ekologiczne oraz uwarunkowania regionalne dla jego realizacji.

Województwo lubelskie jest regionem o typowo rolniczym charakterze. Jednocześnie jest jednym z województw mających najwyższy udział użytków rolnych – w 2011 r. stanowiły one 1452,5 tys. ha (58% powierzchni ogółem) [*Rocznik statystyczny... 2012*]. Ponad 75% użytków rolnych województwa stanowią grunty orne [www.lubelskie.pl]. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych według stanu na 31 grudnia 2011 r. wynosiła 34 837,06 ha [www.ijhar-s.gov.pl], co stanowi 5,7% ogółu ekologicznych UR w Polsce (ósmie miejsce po woj. zachodniopomorskim – 19,78%, warmińsko-mazurskim – 16,26%, podlaskim – 8,60%, mazowieckim – 8,27%, dolnośląskim – 7,52%, lubuskim – 7,31%, wielkopolskim – 6,35%). Analizując potencjał Lubelszczyzny z uwzględnieniem liczby producentów rolnych na terenie województwa należy zwrócić uwagę, iż w 2011 r. (w porównaniu do 2010 r.) nastąpił wzrost ich liczby o 7%. Równie ważne dla charakterystyki możliwości rozwoju produkcji ekologicznej na terenie Lubelszczyzny jest odnotowanie, iż na jej terenie w 2011 r. istniało 36 przetwórnictw ekologicznych. Większa ich liczba wystąpiła jedynie na terenie województwa mazowieckiego (55 podmiotów) i wielkopolskiego (43 przetwórnictwa).

Wsparcie doradcze w zakresie prowadzenia produkcji ekologicznej zapewnia Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego (LODR) w Końskowoli i 22 zespoły doradztwa rolniczego.

Celem badań było określenie czynników oraz barier rozwoju rolnictwa ekologicznego na terenie województwa lubelskiego w świetle opinii badanych producentów żywności ekologicznej.

¹ Prace badawcze przeprowadzono w ramach realizowanego projektu badawczego nr 2011/01/D/HS4/ 03927 pt. *Ekologiczne uwarunkowania i czynniki rozwoju funkcji gospodarczych na obszarach przyrodniczo cennych województwa lubelskiego* finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Material i metodyka badań

Badania ankietowe przeprowadzono w grupie 30 producentów żywności ekologicznej. Kwestionariusz ankiety wypełniany był metodą CATI polegającą na indywidualnym wywiadzie telefonicznym wspomaganym komputerowo. Dobór próby był celowy. Respondenci, którzy wyrazili gotowość do wzięcia udziału w badaniu byli zarejestrowani w bazie czterdziestu producentów LODR. Możliwość umieszczenia swoich danych w bazie producentów żywności ekologicznej ma każdy producent, który posiada certyfikat, wypełni zgłoszenie i prześle je pod wskazany adres mailowy LODR. Badania przeprowadzone zostały w okresie od 4 do 22 lutego 2013 r.

W analizach wykorzystano podstawowe metody analizy statystycznej stosowane do opracowywania danych empirycznych. Strukturę dynamiki obliczono, stosując podstawowe statystyki opisowe, takie jak średnia, odchylenie standardowe i rozstęp.

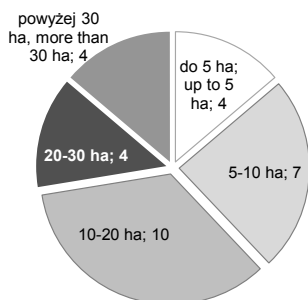
Wyniki badań

Charakterystyka badanych gospodarstw ekologicznych

Jedną z cech charakteryzujących badane gospodarstwa zajmujące się produkcją ekologiczną jest okres prowadzenia tego rodzaju produkcji. Wśród 30 gospodarstw biorących udział w badaniu średni okres prowadzenia produkcji ekologicznej wynosił 10,8 lat (odchylenie standardowe 4,7), a średnia liczba lat prowadzenia certyfikowanej produkcji ekologicznej kształtowała się na poziomie 9,4 lat (odchylenie standardowe 4,4). Uzyskane dane wskazują, iż na terenie woj. lubelskiego występują zarówno gospodarstwa prowadzące produkcję ekologiczną zdecydowanie długo, jak również te, które dopiero w niedalekiej przeszłości dostrzegły w niej szansę.

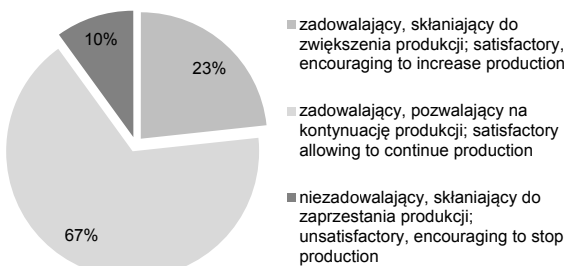
Średnia powierzchnia upraw ekologicznych w badanych gospodarstwach rolnych wynosiła 19,0 ha (odchylenie standardowe 21,0). Rozstęp w przypadku omawianej cechy wynosił 92 ha. Respondent posiadający gospodarstwo o najmniejszej powierzchni upraw ekologicznych wskazał, iż jest to jednostka o powierzchni 2,0 ha. Największe gospodarstwo w badanej zbiorowości miało powierzchnię upraw ekologicznych 94 ha.

Równie ważną cechą opisującą potencjał gospodarstwa podejmującego działalność w obszarze produkcji ekologicznej jest ocena powierzchni zajmowanej przez produkcję ekologiczną w odniesieniu do całości użytków rolnych oraz poziomu dochodów uzyskiwanych z produkcji ekologicznej. W badanej grupie 80% podmiotów wskazało, iż odsetek użytków rolnych użytkowanych ekologicznie wynosił 100%. Jedynie trzech respondentów deklarowało, że prowadziło produkcję ekologiczną na 40-50% użytków rolnych. Pozostali badani wskazali, iż wielkość ta kształtowała się na poziomie 90-95%.

Rysunek 1. Powierzchnia upraw ekologicznych w badanej grupie
Figure 1. Area of organic farming in the study group

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

Rysunek 2. Subiektywna ocena poziomu dochodowości prowadzonej produkcji ekologicznej wśród badanych producentów żywności
Figure 2. Subjective assessment of the level of profitability of organic production among the surveyed food producers

Źródło: opracowanie własne
Source: own study

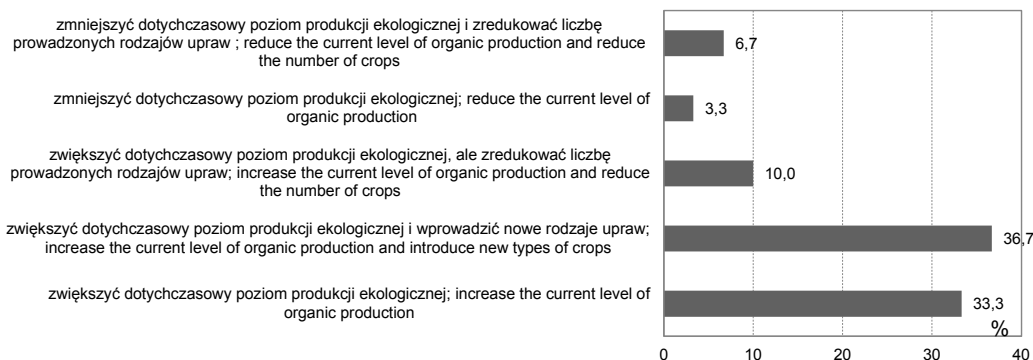
Produkcja ekologiczna realizowana w gospodarstwach w przypadku ponad 60% badanych stanowiła 100% dochodów generowanych w gospodarstwie. W 13% gospodarstw rolnych poziom dochodów uzyskiwanych z produkcji ekologicznej wynosił 40-50% i w tytu samo 30%. W pozostałych przypadkach respondenci deklarowali dochody z produkcji ekologicznej na poziomie 60, 80 i 90% ogółu dochodów gospodarstwa rolnego. W badanej grupie około 90% biorących udział w badaniu stwierdziło, iż poziom osiągniętych dochodów jest zadowalający. W związku z tym 23% ogółu badanych skłonna była zwiększać produkcję, pozostali zaś planowali kontynuację produkcji.

Ważnym celem produkcji ekologicznej jest zagwarantowanie wysokiej jakości wytwarzanej produkcji. Dla realizacji tego celu wprowadzony został specjalny system kontroli i certyfikacji. Jednostkami tworzącymi ów system są m.in. jednostki certyfikujące upoważnione przez ministra rolnictwa do prowadzenia kontroli, wydawania i cofania certyfikatów zgodności. Do 14 marca 2013 r. upoważnionymi jednostkami certyfikującymi rolnictwo ekologiczne w Polsce były następujące podmioty: Ekogwarancja PTRE Sp. z o.o. Warszawa, PNG Sp. z o.o. Daleszyce, Cobico Sp. z o.o. Wieliczka, Bioekspert Sp. z o.o. Warszawa, Biocert Małopolska Sp. z o.o. Kraków, Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A. Warszawa, Agro Bio Test Sp. z o.o., Warszawa; TÜV Rheinland Polska Sp. z o.o. Warszawa, Centrum Jakości AgroEko Sp. z o.o. Warszawa, SGS Polska Sp. z o.o. Warszawa [www.bip.minrol.gov.pl]. Wśród podmiotów biorących udział w badaniu 83% respondentów wskazało, iż jednostką certyfikującą jest Ekogwarancja. Pozostałe dwie jednostki wskazane przez badanych to Agro Bio Test (10%) oraz Bioekspert (7%).

Analiza średniookresowych planów działalności rolniczej uczestniczących w badaniu ankietowym producentów żywności ekologicznej pozwala stwierdzić, że ani jeden respondent nie zakłada zaprzestania produkcji ekologicznej. Badani rozważyli zarówno zwiększanie dotychczasowej produkcji (33%), jak i zwiększanie dotychczasowego poziomu produkcji ekologicznej oraz wprowadzanie nowych rodzajów upraw (37%). Pomimo, że nikt z badanych nie zgłosił konieczności zaprzestania produkcji, zgłoszono opinie wskazano na konieczność ograniczania produkcji ekologicznej (rys. 3).

Prowadzenie działalności o charakterze produkcyjnym wiąże się w dużej mierze z podejmowaniem działań w zakresie poszukiwania rynków zbytu. Znacząca grupa respondentów wskazała, że sprzedaje swoją produkcję głównie na rynek zagraniczny (63%) oraz lokalny (56,7%). Rynek regionalny stanowił przedmiot zainteresowania niespełna 23% badanych, rynek krajowy zaś – 37% respondentów.

Zróżnicowany był udział sprzedaży na poszczególne rynki z produkcji ekologicznej ogółem. Wśród badanych producentów wystąpiły podmioty w pełni specjalizujące się w dostarczaniu produktów na określone rynki. Połowa badanych producentów wskazała, iż całość swojej produkcji dostarcza i wyłącznie na jeden rodzaj rynku. Dominowały głównie gospodarstwa sprzedające na rynek zagraniczny – 9 podmiotów. W przypadku trzech respondentów całość produkcji sprzedawana była na rynek krajowy, rynek regionalny był przedmiot zainteresowania jednego podmiotu, zaś rynek lokalny dwóch.

Rysunek 3. Plany producentów na najbliższe 3 lata w odniesieniu do prowadzonej produkcji ekologicznej
Figure 3. Producer plans for the next three years with respect to organic production

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Uwarunkowania rozwoju rolnictwa ekologicznego w województwie lubelskim

Województwo lubelskie plasuje się w czołówce województw pod względem liczby producentów ekologicznych. W badanej grupie producentów aż 29 respondentów dostrzegало korzystne uwarunkowania dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w województwie. Podstawowym czynnikiem, który oddziałuje na kształtowanie się rolniczego użytkowania ziemi są warunki przyrodnicze. Jest to najważniejszy element wpływający na kierunki i możliwości rozwoju gospodarki rolnej [Bański 2007]. Respondenci najczęściej wskazywali warunki klimatyczne (9 wskazań) i korzystne uwarunkowania glebowe (6 wskazań) jako czynniki sprzyjające rozwojowi rolnictwa ekologicznego w województwie lubelskim. Na korzystne warunki przyrodnicze wpływ miał rolniczy charakter regionu, a co się z tym wiąże – mała liczba przedsiębiorstw przemysłowych na terenie województwa (7 wskazań). Korzystne warunki przyrodnicze wynikają m.in. z dużej powierzchni obszarów chronionych, które znajdują się na terenie Lubelszczyzny. Badani producenci wskazywali, iż był to czynnik pozytywnie wpływający na rozwój rolnictwa ekologicznego (2 wskazania).

Ważnym aspektem prowadzenia w gospodarstwie produkcji rolniczej, zarówno konwencjonalnej, jak i ekologicznej było pozyskiwanie rynków zbytu. Respondenci zwrócili uwagę, iż Lubelszczyznę cechuje dobrze rozbudowana baza przetwórci. W województwie lubelskim było to 36 przetwórci w skali kraju (więcej występuje jedynie w województwie wielkopolskim i mazowieckim).

Korzystnie oddziałującym czynnikiem warunkującym rozwój rolnictwa ekologicznego była także rozdrobniona struktura agrarna oraz nadwyżka siły roboczej na obszarach wiejskich (10 wskazań). Były to uwarunkowania powodujące zahamowanie rozwoju rolnictwa konwencjonalnego, a sprzyjające rozwojowi rolnictwa ekologicznego [Tyburski, Żakowska-Biemans 2007].

Analizie poddano także opinie respondentów na temat barier rozwoju produkcji ekologicznej w województwie. Położenie geograficzne Lubelszczyzny stanowić może pozytywny czynnik rozwoju, ale jej peryferyjność na niekorzystny wpływ. Położenie na wschodzie Polski i znaczący udział obszarów wiejskich (90%) wiąże się z problemem braku rynku zbytu na żywność ekologiczną. Respondenci wskazywali na utrudnienia w zbyciu na rynkach lokalnych i regionalnych oraz na zbyt dużą odległość od rynku krajowego (7 wskazań).

Rozdrobnienie gospodarstw na terenie Lubelszczyzny wiąże się z pozytywnymi reakcjami, ale było także postrzegane przez respondentów negatywnie. Wynikało to m.in. z tego, iż gospodarstwa prowadziły produkcję ekologiczną w sąsiedztwie gospodarstwa nieekologicznych. Badani respondenci wskazali tę cechę jako wysoce negatywnie wpływającą na uwarunkowania rozwoju produkcji ekologicznej.

Pomimo rosnącej świadomości społecznej na temat zdrowego stylu życia, odżywiania i jakości żywności, respondenci wskazywali, iż świadomość ekologiczna w województwie lubelskim jest niedostateczna. Promowanie przez władze lokalne rozwoju gospodarstw ekologicznych, kampanie społeczne na temat świadomej konsumpcji i zdrowego odżywiania mogą wpłynąć na nowe postawy konsumenckie, a zarazem na wzrost popytu na tego rodzaju produkty.

Wśród ważnych czynników instytucjonalnych warunkujących rozwój produkcji ekologicznej, jest szeroko pojęta działalność instytucji i organizacji wspierających taką formę prowadzenia działalności rolniczej. Do najważniejszych zaliczono ośrodki doradztwa rolniczego oraz oddziały ARiMR. Wśród działań docenianych przez respondentów realizowanych przez ODR znalazły się głównie: szeroko pojęte doradztwo, szkolenia, warsztaty, seminaria (22 wskazania). W przypadku ARiMR główne wsparcie umożliwiające rozwój produkcji ekologicznej to realizacja dopłat i dofinansowania (25 wskazań). Wszelkie działania podejmowane przez te instytucje tworzą możliwości rozwoju produkcji ekologicznej.

Analiza pozytywnych i negatywnych czynników wpływających na rozwój produkcji ekologicznej na terenie woj. lubelskiego pozwoliła badanym spojrzeć z pewnej perspektywy na realizowane przez nich działania. Uwypuklenie czynników hamujących rozwój tej formy działalności rolniczej nie oznacza, że respondenci nie dostrzegali korzyści, które mogą osiągać. Wśród nich wymieniali głównie korzyści finansowe z tytułu prowadzonej produkcji rolniczej (25 wskazań). Równie ważna z

perspektywy producentów była możliwość spożywania zdrowej żywności przez rodzinę i znajomych. Przez pryzmat tego zjawiska zyskiem w ich opinii były więc korzyści zdrowotne (13 wskazań). Inne korzyści, które dostrzegał co drugi respondent, to satysfakcja i zadowolenie z prowadzonej działalności. Prowadzenie niekonwencjonalnej produkcji rolniczej pozwala na zdobywanie doświadczenia i samorozwój. Dostrzeganie tego rodzaju korzyści przez respondentów wskazuje na ich aktywność, chęć wprowadzania nowych form prowadzenia działalności oraz zadowolenie z tego, co robią.

Podsumowanie

Analizując czynniki warunkujące rozwój produkcji ekologicznej w województwie lubelskim wskazywane przez producentów rolnych należy podkreślić, że zdecydowana większość producentów dostrzegała korzystne uwarunkowania rozwoju produkcji ekologicznej w tym regionie. Opinia taka przekładała się na planowanie dalszego rozwoju produkcji ekologicznej oraz wzrost udziału tej produkcji w ogóle produkcji rolniczej.

Wśród czynników sprzyjających rozwojowi produkcji ekologicznej wskazywano głównie: warunki klimatyczne, korzystne uwarunkowania glebowe, rozdrobnioną strukturę agrarną, niski poziom uprzemysłowienia regionu, a także wsparcie instytucjonalne w ramach regionalnych struktur ODR i ARiMR.

Do barier rozwoju produkcji ekologicznej zaliczono przede wszystkim trudności ze zbytem, zwłaszcza na rynkach lokalnych i utrudnioną dostępność do rynku krajowego ze względu na peryferyjność położenia województwa oraz niedostateczną świadomość ekologiczną konsumentów w regionie, przekładającą się na niski popyt. Nie bez znaczenia dla dalszego rozwoju produkcji ekologicznej było dostrzeganie przez ankietowanych korzyści finansowych i pozafinansowych (ogólnospołecznych) produkcji ekologicznej, co dobrze rokuje na utrzymanie przez nich tego rodzaju działalności w przyszłości.

Literatura

- Bański J. 2007: *Przyrodnicze uwarunkowania gospodarki rolnej w Polsce*, Studia Obszarów Wiejskich, IGIPZ PAN, PTG, Warszawa, s. 9-18.
- Rocznik statystyczny województwa lubelskiego. 2012: Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin, s. 44.
- Tyburski J., Żakowska-Biemans S. 2007: *Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego*, Wyd. SGGW, Warszawa, s. 191-195.
- www.bip.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=643&LangId=0, dostęp 15.03.2013.
- www.ijhar-s.gov.pl, dostęp 21.01.2013.
- www.lubelskie.pl/index.php?pid=404, dostęp 10.03.2013.

Summary

The aim of this paper is to analyze the conditions of organic farming development in the Lublin Voivodeship in the opinion of organic food producers. This article is based on a survey conducted in a group of 30 manufacturers. Among the actors contributing to the development of organic production the following were mainly indicated: climatic conditions, favorable soil conditions, fragmented agrarian structure, low level of industrialization of the region, as well as institutional support within the regional structures of the Agricultural Advisory Office and the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture. The barriers to the development of organic production include difficulties in selling, particularly in local markets.

Adres do korespondencji
dr Agnieszka Siedlecka
Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej
ul. Sidorska 95/97
21-500 Biała Podlaska
tel. (83) 344 99 06
e-mail: a.siedlecka@dydaktyka.pswbp.pl